

Har vi råd att avstå från JÄMSTÄLLDHET

Hur får vi det samhällsekonomiskt lönsamma jämställda samhället? Det frågar ekon.dr. Siv Gustafsson. Regeringen räknar kortsiktigt och fel genom att inte bygga ut barnomsorgen i utlovad takt, inte förverkliga sextimmarsdagen, genom att söka

driva kvinnorna in i hemmen med hjälp av vårdbidrag. Vi har inte råd att avstå från kvinnornas begåvning och arbetsförmåga i yrkeslivet. Vi måste börja tillämpa investeringsteori på jämställdhet, det är det enda som långsiktigt kommer att löna sig.

På grund av det kärva ekonomiska läget har jämställdhetsministern tvingats nöja sig med i stort sett bara en allmän deklARATION från regeringens sida. Bland annat har man tvingats avstå från målet att varje barn som behöver skall få daghemsp plats.

Beskedet kan tolkas som att regeringen anser att vi inte har råd med jämställdhet. Det finns två olika sätt att reagera. Det första är att försöka övertyga regeringen om att jämställdheten är så viktig att den måste vi ha till vilket pris som helst. Det andra är att försöka sätta sig in i regeringens ekonomiska bedömningar och granska deras ekonomiska kalkyl. I den här uppsatsen skall vi göra det och se jämställdheten som ett investeringsproblem.

"Småbarnsperioden" 7—10 år av yrkesliv på 40

I framtidens jämställda samhället yrkesarbetar kvinnor och män i samma omfattning, kvinnor finns i alla slag av yrken och tjänsteställningar i samma utsträckning som män. Under den korta tiden av människans liv som upptas av småbarnsperioden delar mödrar och fäder på vården av sina barn och varken kvinnan eller mannen förlorar kontakten med sitt yrkesarbete eller blir allvarligt efter i konkurrensen på arbetsmarknaden. Barnen får stimulans under sin uppväxttid av att få vara med andra barn på dagis och av fäder och mödrar hemma.

I vårt nuvarande samhälle finner sig många kvinnor i att bli allvarligt handikappade på arbetsmarknaden. De får inte den utbildning och yrkeserfarenhet som skulle göra dem konkurrenskraftiga. De planerar inte sina liv med

tanke på att småbarnsperioden är de 7—10 år av en möjlig yrkesverksam tid på 40 år. Samhället gör inte mycket för att hjälpa kvinnorna att planera.

Har regeringen tänkt igenom vad bristande jämställdhet kostar?

En seriös ekonomisk bedömning omfattar för det första att kostnader för åtgärder jämförs med konsekvenser av uteblivna åtgärder. För det andra att man tar hänsyn till att det finns såväl omedelbara konsekvenser på kort sikt som att det finns konsekvenser på längre sikt. För det tredje bör kostnader och konsekvenser för en åtgärd jämföras med kostnader och konsekvenser av andra sätt att använda pengar. Om tex regeringen anser att vi inte har råd med de kostnader som krävs för att vi

skall komma till det jämställda samhället så bör de ha gjort en bedömning av vad bristen på jämställdhet kostar i förhållande till vad åtgärder för att uppnå jämställdhet kostar. De måste också ha gjort en bedömning av dessa kostnader i förhållande till allt annat som vi använder skattepengar till.

Hemarbetets kostnader

Mellan 20 och 30 års ålder vill de flesta människor bilda familj. Det är också i den åldern man skall lägga grunden för och etablera sig på arbetsmarknaden. Kvinnor mellan 20 och 30 år är utsatta för ett korstryck på grund av att föräldraskapets ansvar inte delas på ett jämnt sätt mellan föräldrarna. Därför engagerar sig kvinnorna ofta mindre i yrkeslivet medan männen lägger grunden för sina senare yrkesfram-

Klart att jag avstår 30% av din
lön i framtiden, Märta lilla, bara
du är hemma och sköter om mej först
i tio år!

gångar. Många kvinnor slutar att yrkesarbeta. De får ingen egen lön och kommer att få mindre konkurrensförmåga på arbetsmarknaden senare. Många kvinnor förlorar möjligheterna att på sin egen inkomst upprätthålla samma standard som den som mannens inkomst medger. De känner sig beroende och otrygga då de inte kan försörja sig själva. I arbetslivet krävs ett visst kunnande. Men kvinnornas "förtjänstförmåga", deras kunskapskapital — minskar då de stannar hemma för att vårda barn.

Jag har gjort ekonomiska beräkningar på lönestatistik och ATP-statistik för att bland annat räkna ut hur kunskapskapitalet påverkas av förvärvsavbrott och hur mycket kvinnor förlorar på att vara hemarbete. Beräkningarna visar att en gymnasieutbildad kvinna som direkt efter sin utbildning stannar hemma i tio år får finna sig i att få ungefär 20—30 % lägre lön när hon kommer tillbaka till arbetsmarknaden än vad hon skulle ha fått om hon yrkesarbetat kontinuerligt.

Ännu mer kostar det ojämslida samhället om kvinnan över huvudtaget inte kan få ett arbete efter barnomsorgsåren. Det är självfallet slöseri att inte utnyttja vuxna kvinnors resurser i produktionen. Kvinnorna skulle inte ha hamnat i en sådan situation om de hade fått tillfälle att öka sin "förtjänstförmåga" genom utbildning och yrkesfarenhet.

Produktionen i hushållet

När man väljer att hellre utföra ett arbete själv i sitt eget hushåll än att yrkesarbeta och använda lönen till att köpa det man behöver, beror det ofta på, att man har räknat ut att det är

lönsamt att göra arbetet själv direkt. Det finns kvinnor som därför väljer att hellre sköta sitt barn själv än att "köpa barnomsorg". (Men hur fritt är kvinnornas val? Red:s anm.)

De har dessutom glädjen att under en tid få vara "allt för sitt barn".

Det är svårt att värdera glädjen att vara hemma hos sitt barn eller barnets glädje av att vara på daghem. Men vi kan räkna med att en mammas insats i hemmet är lika mycket värd i nationalekonomiska termer som vad en daghemsplats kostar. Jag har gjort en sådan kalkyl genom att jämföra daghemskostnaderna år 1974 med lönekurvor för kvinnliga industritjänstemän samma år. Det visar sig att den produktion som en genomsnittlig kvinnlig industritjänsteman åstadkommer under hela sitt yrkesliv om hon inte gör något förvärvsavbrott räcker till att betala 4,4 platser på daghem i 7 år plus fritidshem i 4 år. För att alternativet att vara hemmafru hela livet skall vara samhällsekonomiskt lönsamt krävs det alltså att man vårdar minst fyra barn.

I dag är det bara 1 % av alla kvinnor i Sverige som har fyra barn eller fler. För alla andra är det alltså samhällsekonomiskt lönsamt att hellre utnyttja daghemsplatser och yrkesarbeta än att vara hemmafruar. Många vill vara hemma under kortare eller längre tid medan barnen är små. De vill ha det positiva värdet av samvaron med barnen men de får då räkna med lägre lön i framtiden. Men att hindra kvinnor från att yrkesarbeta genom att begränsa tillgången på daghem är däremot ett samhällsekonomiskt slöseri.

Beräkningen är en långsiktskalkyl. Den förutsätter att kvinnor investerar i sitt kunskapskapital och höjer sin "förtjänstförmåga". Många kvinnor som idag är hemmafruar har inte den produktivitet i yrkeslivet som kalkylen förutsätter. Men de skulle kunna ha haft det i ett jämställt samhälle. För att unga kvinnor i dag skall kunna höja sin förtjänstförmåga skulle det till och med vara effektivt med nolltaxa på daghem, på samma sätt som vi har skola för alla betald av skattesystemet. Men detta är naturligtvis en stor investeringskostnad. (Vi kan inte ta på oss den i en ansträngd ekonomi. Vi kan inte heller införa den innan det verkligen finns daghem åt alla eftersom det i så fall ytterligare skulle öka orättvisan mellan de familjer som har daghemsplats och de som inte har fått någon.)

Vad kostar bristen på jämställdhet?

De flesta beräkningar, både dem som jag har gjort för Sverige och dem som gjorts i USA visar att kvinnor som arbetar heltid, har samma utbildning, är lika gamla och har yrkesarbetat lika många år, ändå bara kommer upp i en lön som är 80 % av vad män tjänar. Den som inte vill tolka detta som diskriminering mot kvinnor kan i stället tolka det som ett mått på kostnaden för att kvinnor inte tillåts utveckla sina resurser i samma grad som män. De 20 procenten kan ses som ett mått på vad underinvesteringen i kvinnor kostar.

Ju yngre kvinnorna är desto mer lika männen är de i fråga om den tid som de ställer sig till arbetsmarknadens förfogande. Kvinnor som i dag är 60 år har bara tjänat in en fjärdedel av vad 60-åriga män har tjänat in i ATP-poäng medan 35-åriga kvinnor i alla fall kommer upp i 40 % av vad 35-åriga män har tjänat.

Om man tillämpar investeringsteori på jämställdhet såsom jag har gjort här, är det svårt att komma till någon annan slutsats än: Vi har inte råd att avstå från jämställdhet. Barnomsorgen är den viktigaste investeringskostnaden. Utan lösning av det problemet får vi inte det samhällsekonomiskt lönsamma jämställda samhället.

Du som vill veta mer om:

Hemarbetets kostnader. Läs kapitel 10 och bilaga 5 i "Kvinnors arbete" som är en statlig utredning utgiven av jämställdhetskommittén med nr. SOU 1979:89.

Kvinnors försörjning och intjänade ATP-poäng. Läs kapitel 9 och bilaga 6 i "Kvinnors arbete".

Daghemmens samhällsekonomiska kostnader. Läs Arbetskraftsutbud och jämställdhet mellan kvinnor och män i "Specialstudier för IUI:s långtidsbedömning 1979 del I, utgiven av Industrins Utredningsinstitut. 1979 del I, utgiven av Industrins Utredningsinstitut.

Löneskillnader mellan kvinnor och män. Läs en artikel i Statistisk Tidskrift nr 3 1978 som har titeln: Löneskillnaderna mellan kvinnor och män. En ekonomisk analys. Läs också: Lönebildning och lönestruktur inom den statliga sektorn, som är min doktorsavhandling och som gavs ut av Industrins Utredningsinstitut 1976. Speciellt kapitel 7. □